

Grażyna Wolska

"Kategorie wolności w ujęciu
wybranych kierunków myśli
ekonomicznej", red. Urszula
Zagóra-Jonszta, Renata Pęciak,
Katowice 2016 : [recenzja]

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 47/3, 495-499

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

DOI: 10.18276/SIP.2017.47/3-39

Grażyna Wolska

**RECENZJA KSIĄŻKI: *KATEGORIE WOLNOŚCI W UJĘCIU
WYBRANYCH KIERUNKÓW MYŚLI EKONOMICZNEJ***

red. Urszula Zagóra-Jonszta, Renata Pęciak,

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2016

Opracowanie naukowe zatytułowane *Kategorie wolności w ujęciu wybranych kierunków myśli ekonomicznej* pod redakcją naukową prof. zw. dr hab. Urszuli Zagóry-Jonszty i dr Renaty Pęciak jest książką, która prezentuje spójny i merytorycznie przekonujący wywód. Jest także lekturą aktualną i potrzebną, ponieważ na polskim rynku wydawniczym niewiele pozycji naukowych kompleksowo ujmuje kwestie związane z wolnością z perspektywy myśli ekonomicznej i jej ewolucji historycznej.

Dzieło to można skomentować na co najmniej dwa sposoby: jako przedsięwzięcie ujmujące to, co w polskiej literaturze przedmiotu zajmującej się problemem wolności w aspekcie kierunków myśli ekonomicznej jest najważniejsze, albo jako pewne wyraziste stanowisko prezentujące uwarunkowania i kształtowania się świadomości w tym względzie w kulturze europejskiej. Nie są to, rzecz jasna, tryby rozłączne, bo zajmując określone miejsce w literaturze ekonomicznej, zbiór ten bez wątpienia stanowi użyteczne scalenie rozproszonych tekstów dotyczących polskich opracowań na ten temat. O wiele jednak bardziej wyraźny podczas analizy tej książki jest właśnie punkt, jaki zajmuje ona w toczącej się dyskusji nad wolnością ekonomiczną, którą, jak stwierdzają Redaktorki opracowania, trudno nieraz jest oddzielić od polityki, ponieważ, jak dalej dowodzą, każda epoka rozwoju ludzkości tworzyła system zasad, które z jednej strony stanowiły ramy ograniczające wolność

jednostki, z drugiej wskazywały jej kierunek działania. Między innymi z tego też powodu niemałym wyzwaniem jest stworzenie swego rodzaju *magnum opus*, które byłoby jednocześnie pełne w swej treści i w całości satysfakcjonowało naukowców, a takie dzieło właśnie otrzymaliśmy. Książka ta bowiem nie tylko porządkuje i podsumowuje dotychczasową dyskusję dotyczącą kategorii wolności, lecz stanowi także oryginalną próbę rozwiązywania problemu badawczego.

Podjęte w monografii zagadnienia związane z wolnością stają się tematem coraz częściej podnoszonym we współczesnej ekonomii i w ogóle w życiu społeczno-gospodarczym. Nie (tylko) ze względu na kryzys społeczno-ekonomiczny i etyczny w gospodarce światowej, lecz także i z tego względu, że ekonomia współczesna jako nauka jest pogrążona w kryzysie. Tezę tę potwierdzają autorzy wielu ostatnich, zarówno polskich, jak też zagranicznych publikacji, oraz hasło IX Kongresu Ekonomistów Polskich „Ekonomia dla przyszłości. Odkrywać naturę i przyczyny zjawisk gospodarczych”, który odbył się w 2013 roku.

Z przyczyn wyżej opisanych rekapitulacja tak ważnego problemu, jakim jest wolność w ujęciu ekonomicznym, podjęta przez autorów recenzowanego dzieła, jest niezbędna, ponieważ stanowi bazę potrzebną do dalszych wywodów. Bardzo trafnie, prosto i przekonująco aspekt ten uchwycił Mark Blaug, stwierdzając, iż „to, co dzisiaj wiemy o systemie gospodarczym, nie jest czymś, co odkryliśmy tego ranka, lecz jest rezultatem naszych dociekań, odkryć i błędnych poczynań z przeszłości. I tak na przykład bez Pigou nie byłoby Keynesa; bez Keynesa nie byłoby Friedmana; bez Friedmana nie byłoby Lucasa; bez Lucasa nie byłoby...”¹. Prawdą jest bowiem, że znajomość ekonomii w obecnym kształcie wymaga poznania jej historii i przynajmniej ważniejszych kierunków i koncepcji jej rozwoju. Jak słusznie stwierdza Gedymin B. Spychalski: „aby kształtować przyszłość, trzeba znać przeszłość i starać się należycie oceniać teraźniejszość, ponieważ w innym przypadku nie pojmie się współczesności bez rzetelnego poznania, a więc i pojmowania przeszłości”². Ponadto znajomość historii ekonomii zwiększa jej przydatność dla polityki i praktyki gospodarczej, ponieważ chroni ekonomistów przed powtórным odkrywaniem prawd już odkrytych.

¹ M. Blaug, *The Historiography of Economics*, Aldershot, UK and Brookfield, USA: Edward Elgar 1991a. Za: B. Snowdon, H.R. Vane, *Rozmowy z wybitnymi ekonomistami*, PTE Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003, s. 17.

² G.B. Spychalski, *Zarys historii myśli ekonomicznej*, PWN, Warszawa 1999, s. 11.

W zasadzie ekonomia prawie od zawsze uważana była za dyscyplinę pozostającą – z jednej strony – w stanie nieustannego kryzysu, z drugiej zaś – za dziedzinę bardzo bujnie się rozwijającą. W efekcie niemal każda publikacja z dziedziny ekonomii i jej głównych nurtów była i jest próbą samookreślenia się tej dziedziny nauki, próbą naznaczoną wyraźnym piętnem niepewności co do tego, czy należy właściwie mówić w jej przypadku o nauce, metodzie, czy wreszcie o podstawowej czynności badawczej. W tym kontekście książkę *Kategorie wolności w ujęciu wybranych kierunków myśli ekonomicznej*, zredagowaną przez prof. zw. dr hab. Urszulę Zagórę-Jonsztę i dr Renatę Pęciak, uznać można za ważny głos wskazujący kierunek zmian w ekonomii w jej tak ważnym obszarze, jakim jest wolność.

Obok walorów merytorycznych recenzowane opracowanie charakteryzuje się także racjonalną chronologią myślową wydzielonych jej części. Publikację cechują również dobre proporcje objętości poszczególnych jej komponentów, ich dopełnianie się merytoryczne i właściwa hierarchia oraz kolejność prezentowanych zagadnień i refleksji.

Monografia *Kategorie wolności w ujęciu wybranych kierunków myśli ekonomicznej* składa się z sześciu sekwencyjnie i logicznie ze sobą powiązanych części: pierwszej, zatytułowanej *Kategoria wolności w myśli starożytnej i średniowieczu*, drugiej *Idea wolności w poglądach merkantylistów i w porządku fizjokratycznym*, trzeciej *Wolność w ujęciu ekonomii klasycznej*, czwartej *Wolność w poglądach przedstawicieli socjalizmu utopijnego oraz socjalizmu naukowego*, piątej *Kategoria wolności gospodarowania przez pryzmat nauczania katolickiej nauki społecznej (KNS)* i szóstej *Wolność w ujęciu myśli niemieckiej – historyzm i ordoliberalizm*. Jak podkreślałam wcześniej, wymienionych sześć rozdziałów w sposób sekwencyjny i logiczny prezentuje ewolucję w podejściu do kategorii wolności oraz pokazuje, jak w kolejnych kierunkach myśli ekonomicznej dojrzało jej rozumienie i znaczenie dla procesu gospodarowania. Konstatując, finezja konstrukcji całej książki polega na wielowątkowości podjętych w niej problemów dotyczących kategorii wolności, zwięźle omówionych w każdej części opracowania.

Kunszt konstrukcji całej książki polega także na tym, że problemy zasygnalizowane i omówione we wszystkich częściach dotyczących krytycznej rewizji teorii wolności, cech ją wyróżniających oraz jej podmiotowego wymiaru ujętych w myśli starożytnej i średniowieczu, zostały składnie przeniesione na grunt ekonomii nawiązującej do idei wolności w poglądach merkantylistów i porządku fizjokratycz-

nym, ekonomii klasycznej, socjalizmu utopijnego i naukowego, starszej i młodszej szkoły historycznej oraz ordoliberalizmu. Tym samym określony i przyjęty na wstępie cel oraz wynikające z niego szczegółowe zadania badawcze zostały z powodzeniem i pożytkiem dla rozpoznania istoty kategorii wolności zrealizowane. Dajmy na to, jeśli w pierwszej części omówione zostały takie obszary badań, jak – cytuję kilka tytułów podrozdziałów – *Wolność jako pojęcie społeczno-filozoficzne*, *Wolność osobista jako sfera indywidualnej niezależności u sofistów*, *Wolność jako rozpoznanie granicy własnego i cudzego u stoików*, *Koncepcja wolności Aureliusza Augustyna i Tomasza z Akwinu*, to ich rozwinięcie już na gruncie ekonomii przegląda się właśnie w następnych częściach dzieła. Poza tym omówione w następnych rozdziałach zagadnienia teoretyczne zawierają głęboką refleksję dotyczącą rozwijania się teorii wolności w historii myśli ekonomicznej, teoretycznych podstaw konstelacji wolności i jej wpływu na kształtowanie się układu partycypacyjnego oraz podjęcie pewnych niemal archetypicznych wątków wolności w aspekcie ekonomicznym. Ponadto omawiane w początkowych częściach kwestie wolności stały się obszarem, na którym w następnych częściach pokazane są warunki urzeczywistnienia tej teorii na przykładzie działalności gospodarczej. Wreszcie opisywana w pierwszej części wolność w ujęciu filozoficznym, zagadnienie fundamentalne dla teorii wolności w ogóle i – szczególnie – dla badań nad istotą tej kategorii, w następnych rozdziałach pokazana została (w sposób wnikliwy zarówno z merytorycznego, jak też językowego punktu widzenia) jako warunek właściwej interpretacji wolności w rzeczywistości społeczno-gospodarczej, w wymiarze wolność – ekonomia – społeczeństwo – gospodarka. To tylko kilka z wątków poruszanych w poszczególnych częściach książki *Kategorie wolności w ujęciu wybranych kierunków myśli ekonomicznej*, bo nie sposób w krótkim omówieniu przybliżyć wszystkich podejmowanych przez Autorów problemów.

Podsumowując, uważna analiza monografii naukowej *Kategorie wolności w ujęciu wybranych kierunków myśli ekonomicznej* pod redakcją naukową prof. zw. dr hab. Urszuli Zagóry-Jonszty i dr Renaty Pęciak daje podstawy do stwierdzenia, że jest ona bardzo ciekawym, ważnym i, co istotne, nader wyraźnym głosem w dyskusji o wolności oraz, co nie najmniej istotne, o stanie badań w tym zakresie. Badaczom, którzy stworzyli to dzieło, należą się wyrazy uznania za tę niemałą, wymagającą sięgania do wielu źródeł i odrębnych nauk pracę. Diagnoza problematyki badawczej ujętej w książce *Kategorie wolności w ujęciu wybranych kierunków myśli ekono-*

micznej za sprawą Autorów ma podstawy stać się istotnym wkładem w badania z zakresu nie tylko ekonomii, lecz także wielu innych dziedzin nauki. Książka ta, nie tylko ze względu na kategorie opisu, takie jak wolność, wolność gospodarowania, jest dziełem twórczym, oryginalnym i zarazem spójnym.

Jestem zatem w pełni przekonana, że monografia naukowa *Kategorie wolności w ujęciu wybranych kierunków myśli ekonomicznej* stanowić będzie odtąd konieczny punkt odniesienia dla każdego, kto będzie chciał zająć się poruszaną w niej problematyką. Z uwagi na jej wyjątkowe walory teoretyczne i utylitarne z absolutnym przekonaniem polecam czytelnikom tę książkę.